

РІШЕННЯ
спеціалізованої вченої ради PhD 7855
про присудження ступеня доктора філософії

Спеціалізована вчена рада Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича PhD 7855, Міністерства освіти і науки України, м. Чернівці прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії галузі знань 03 Гуманітарні науки на підставі прилюдного захисту дисертації «Німецька фахова мова архітектури та будівництва: структурно-семантичний, генетичний та функційний аспекти» за спеціальністю 035 Філологія «15» квітня 2025 року.

Рубана Євгенія Степанівна 1998 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2020 році Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича за спеціальністю «Філологія».

15 вересня 2021 р. вступила на денну форму навчання до аспірантури у Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. За період навчання підготувала дисертацію на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія та виконала освітньо-наукову програму.

На сьогодні є аспіранткою кафедри германської філології та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Дисертацію виконано у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, Міністерства освіти і науки України, м. Чернівці.

Науковий керівник Кійко Юрій Євгенович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри германської філології та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Здобувачка має 21 наукову публікацію за темою дисертації, з них 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базі даних Scopus (Q3), 7 друкованих праць апробаційного характеру, а також 7 публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Кійко С.В., Пинтюк Є.С. (Рубана Є.С.) Тезаурусне моделювання німецькомовної терміносистеми архітектури і будівництва. *Львівський філологічний часопис*. Львів: Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, 2020. Вип. 8. С. 82–89. (Особистий внесок автора: проаналізовано попередні дослідження з термінознавства та термінографії і охарактеризовано методологічний інструментарій для розробки тезаурусу архітектури та будівництва).

2. Пинтюк Є.С. (Рубана Є.С.) Етимологічні характеристики інтернаціоналізмів і термінів іншомовного походження німецької фахової мови архітектури та будівництва. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 17. Т. 1. С. 162–166.

3. Рубана Є.С. Антонімні відношення терміносистеми німецької фахової мови архітектури та будівництва. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2022. Вип. 54. С. 87–90.

4. Рубана Є.С. Полісемія у терміносистемі німецької фахової мови

архітектури та будівництва. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Германська філологія*. 2022. Вип. 835–836. С. 108–117.

5. Рубана Є. Терміносистема німецької фахової мови архітектури та будівництва: системні характеристики та гніздова структурація. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. 2023. Вип. 53. С. 87–93.

6. Kiyko S., Rubana Y. Deutsche Fachsprache der Architektur und des Bauwesens: Struktur und Semantik. *Glottology*. 2023. Vol. 14. Is. 1. P. 81–109 (Scopus) (Q3

<https://www.scimagojr.com/journalsearch.php?q=21100787379&tip=sid&clean=0>). (Особистий внесок автора: охарактеризовано семантичні особливості терміносфери архітектури та будівництва в синхронії та діяхронії).

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради:

Бялик Василь Дмитрович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри лінгвістики та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Бойко Юлія Петрівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри германської філології та перекладознавства Хмельницького національного університету.

Сайко Михайло Анатолійович, доктор філософії, асистент кафедри германської філології та перекладу Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Стегніцька Любов Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Буковинського державного медичного університету.

Гладкоскок Леся Григорівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Бойко Юлія Петрівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри германської філології та перекладознавства Хмельницького національного університету. Висловлені такі зауваження:

1. Так, автор роботи достатньо уваги приділила у своєму дослідженні явищу полісемічності термінів НФМАБ, адже нагальним питанням цієї лінгвістичної розвідки є «розмежування полісемічних пластів лексики, застосовуючи принципи трансдисциплінарних досліджень» (с.124). Як зазначає дисертантка, значна кількість термінів, відібраних на основі комплексного аналізу терміносистеми і терміносфери НФМАБ, диктує зміну вектору лінгвістичних шукань й потребу корективів мовних картин світу, які вміщували б такий обсяг термінів, число яких часто превалює над чисельністю складу одиниць загальноновживаних пластів лексики, які можна знайти у словнику кожної загальнонаціональної мови (с. 124). Водночас, на наш погляд, дослідження явища метафоричного перенесення в термінології НФМБА потребує відповіді на такі питання: 1) Які когнітивні механізми

лежать в основі метафоричного перенесення в НФМАБ? 2) Які культурні та історичні фактори впливають на вибір метафоричних образів у НФМАБ? 3) Які проблеми можуть виникати при використанні метафоричних термінів у фаховій комунікації? 4) Як можна мінімізувати непорозуміння, пов'язані з метафоричним перенесенням і 5) Які рекомендації можна надати для укладання термінологічних словників НФМАБ з урахуванням метафоричного перенесення у межах термінолексики НФМАБ?

2. Дослідження омонімії в терміносистемі німецької фахової мови архітектури та будівництва (НФМАБ) охоплює широкий спектр питань, які досить вдало висвітлила дисертантка: ідентифікація статусу омонімів; джерела омонімії; продуктивність омонімічних процесів; виокремлення омонімічних груп за певними критеріями: семантичним, словотвірним, синтаксичними складниками, лексичними даними та тематичними складниками тощо, проте хотілося б детальніше почути відповіді на такі питання: який вплив омоніми спричиняють на розуміння, інтерпретацію та переклад фахових текстів НФМАБ? Як можна мінімізувати негативний вплив омонімії на розуміння фахових текстів? Чи існує тенденція до збільшення або зменшення кількості омонімів у НФМАБ у часовому континуумі?

3. Специфіка фахової мови полягає в особливостях вибору, способі і частотності вживання відповідних мовних засобів у контрасті до мови повсякденного вжитку (с. 178). Синтаксична структура речення, справді, є ключовим інструментом для декодування та аналізу всіх типів текстів архітектурного дискурсу, оскільки вона відображає логічні зв'язки між елементами тексту та сприяє розумінню його змісту, звісно із цим важко не погодитися. Поцінування заслуговує те, що дисертантка, проаналізувавши термінологічну складову НФМАБ, звернулася і до функційного аспекту текстів із архітектури та будівництва та проаналізувала типи речень, які маніфестують особливості архітектурного дискурсу. Було помічено, що фаховість тексту визначається не лише рівнем словотвору, а й характеризується на інших щаблях – речення та тексту. На рівні тексту було взято до уваги довжину речення у співвідношенні з числом словоформ та встановлено частотність вживання у текстах НФМАБ складнопідрядних речень різного типу, де було встановлено, що найчастіше серед підрядних речень на матеріалі фахових текстів НФМАБ вживаються підрядні означальні речення, друга позиція зберігається за інфінітивними реченнями з часткою *zu*, третю позицію займають підрядні речення умови, далі слідують підрядні речення мети і додаткові підрядні речення із сполучником *dass*. У цьому контексті варто запитати: чи існують певні прагматичні чинники для такого розподілу підрядних означальних речень в різних типах текстів НФМАБ?

4. У дисертації також йдеться про валідність домінування ОЗНАЧЕНЬ відповідних типів у фахових текстах НФМАБ, що відображається у кількісному еквіваленті (с. 209). У цьому контексті запитання: Як саме ці дані можуть бути використані для поліпшення перекладу фахових текстів

НФМАБ?

Сайко Михайло Анатолійович, доктор філософії, асистент кафедри германської філології та перекладу Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Висловлені такі зауваження:

1. Перш за все треба констатувати наявність семи чітко окреслених положень, що їх авторка виносить на захист (с. 23–25). Як відомо, захистові положення або ж апостеріорні гіпотези з методологічного погляду притаманні дослідженням з розвідувальним дизайном, основна мета якого полягає у віднайденні нових закономірностей, побудові моделей, теорій тощо. Річ певна, що жодні приписи, передусім наказ Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», не вимагають підтверджувального дизайну дослідження, що своєю чергою передбачає тестування власних апріорних (евристичних) або ж чужих апріорних та/або апостеріорних гіпотез. Безперечно, перші лінгвістичні дослідження фахових мов мали головно розвідувальний, а не підтверджувальний дизайн. У жодному разі проте не можна стверджувати, що той чи той дизайн релевантніший для філологічної науки. Однак, поділяючи положення Е. Канта про те, що ми, зокрема й науковці, приписуємо природі свої закони, та з огляду на пильну потребу сприяти зменшенню неминучої упередженості дослідника неодмінно зазначу, що підтверджувальний дизайн посприяв би уникненню павшального характеру захистових положень.

Згідно з першим захистовим положенням терміносистема німецької фахової мови архітектури та будівництва є субмовою чи макросистемою німецької літературної мови, що охоплює різнорівневі номінативні одиниці фахового вокабуляря, функціонування яких особливо чітко можна простежити в профільних видах текстів усної чи писемної фахової комунікації. Положення декларативно повторює загальновідомі характеристики будь-якої галузевої терміносистеми та не пропонує специфічних рие терміносистеми саме німецької фахової мови архітектури та будівництва. Понад то, згідно з другим захистовим положенням термінам німецької фахової мови архітектури та будівництва притаманний високий індекс інформативності, точності та вмотивованості. Хотілося б однак докладніше дізнатися, яким чином авторка визначала передусім індекс вмотивованості, тому що в тексті дисертації немає інформації щодо методологічних підходів до її індексування.

2. Як було констатовано вище, дисертантка чітко окреслює наукову парадигму, крізь призму якої провадить дослідження, зокрема системно-структурну лінгвістичну парадигму. У роботі бракує однак аргументів на користь саме цієї, а не іншої лінгвістичної парадигми. Ба більше, виникає питання, чому авторка віддала перевагу лінгвістичній, а не, скажімо, перекладознавчій парадигмі. Другий розділ роботи містить пункт із назвою «Тезаурусне моделювання, конструювання, укладання і оцінка двомовного словника архітектури і будівництва» (с. 84–97), що своєю чергою має безпосередній стосунок до перекладної галузевої лексикографії, однак

лише почасти до системно-структурної лінгвістики. Ця частковість спричинена переважним науковим інтересом саме до німецької фахової мови архітектури та будівництва, бракує однак уваги до перекладової (цільової) мови. Інколи може скластися враження, що наскрізною ниткою дослідження є нагадування читачеві про «*Німецько-українського термінологічного словника архітектури і будівництва*» та, безумовно, багатонадійний проєкт «*Німецько-український словник термінів і терміносполук архітектури та будівництва*» (НУСТТАБ). Цінність перекладних лексикографічних праць в епоху розвою цифрових технологій, а надто ж у контексті національних інтересів, треба вбачати не у вихідній мові, однак винятково в перекладовій. Нестача уваги до останньої зумовлює питання щодо шляхів пошуку та добору відповідників, пропонованих в «*Німецько-українському термінологічному словнику архітектури і будівництва*» та потенційно в НУСТТАБ. Окрім того, брак пильності до перекладової мови спричинився до кількох термінологічних помилок. На с. 112 знаходимо, приміром, "*das Geländer* «перила, поручні»": по-перше, узгодити треба число іменників, а по-друге, лише *перило* є відповідником до терміна *Geländer*, поруччя ж німецькою – *der Handlauf*. Також не можна погодитися з пропонованим відповідником до *die Trittstufe*, зокрема проступ. Відповідно до *DIN EN 14076 : 2014-03* розглядуваний термін означає «*horizontaler Teil einer Treppenstufe*», а згідно з *DIN 18065 : 2020-08* – «*waagerechtes oder annähernd waagerechtes Stufenteil*», українською – ступінь. Пропонований у роботі проступ є термінологічним симулякром до німецького терміна *Auftritt*, тоді як його нормативні відповідники – *виступ сходинки* або ж *виступ східця*.

3. Окрему заувагу треба зробити щодо методологічної термінології. На с. 22 та с. 106 знаходимо словосполучу *метод описового перекладу*, а на с. 97 та с. 100 – *методика описового перекладу*. Окрім незлагодженого терміновжитку треба зауважити, що *описовий спосіб перекладу*, що його ще інколи винятково через вплив московського перекладознавства називають *описовим прийомом перекладу*, перебуває із загальнонауковими та специфічними методами у різних системах координат. Іншими ж словами, спосіб відтворення не корелює з науковими методами.

4. Результати дослідження терміносистеми німецької фахової мови архітектури та будівництва збагатили б щонайменше такі лексикографічні джерела: 1) Мелашин В. В. та ін. Німецько-англо-російсько-український термінологічний словник підйимально-транспортних, будівельних, дорожніх, меліоративних машин і обладнання. Близько 4 000 термінів. Д.: Пороги, 2004. 264 с. 2) Петришин Г.П. Німецько-український термінологічний посібник з історії архітектури та містобудування. Близько 5000 термінів. Л.: ЕКОінформ, 2006. 260 с. 3) Буряк М. П. та ін. Німецько-українсько-російський словник з технології виробництва будівельних матеріалів та ніздрюватих бетонів. 5000 слів. Д.: ПДАБА, 2007. 136 с. 4) Гавриш О. М. та ін. Німецько-українсько-російський словник термінології сухого будівництва. Понад 5 000 термінів. К.: Павленко В., 2010. 270 с.

5. У роботі наявні мовні огріхи, наприклад: «формування нових мовних формацій» (с. 17), «методологічний базис» (с. 22), класифікуючий (с. 25), «складову метамовної моделі» (с. 42), «у руслі сучасної лінгвістичної парадигми» (с. 73), «систематизуючої функції терміна» (с. 45), «невід'ємною частиною» (с. 100), «оволодіння як професійними компетенціями» (с. 123), «відноситься до групи» (с. 135), «з таким лінгвістичним аналізом» (с. 199), «для встановлення коефіцієнту» (с. 212).

Стегніцька Любов Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Буковинського державного медичного університету. Висловлені такі зауваження:

1. Особливої уваги, безумовно, заслуговує особистий внесок дисертантки в розробку наукової проблеми, що ґрунтується на загальноприйнятих наукових теоріях. Зокрема, на с. 42 представлено авторську концепцію метамовної моделі, розробленої на основі теорії Л.Шнідера; на сс. 46-47 запропоновано ідею синергії основних класифікаційних властивостей термінологічного реєстру сфери архітектури і будівництва; на с. 174 запропоновано авторську класифікацію синонімічних термінів НФМАБ за частотним потенціалом. На с. 120 авторка зазначає, що вона представляє «своє бачення суміжності і опозиції класифікаційних структурних зв'язків усередині обраної галузевої термінології», проте одразу ж вказує, що це бачення йде «в унісон з ідеями Н.П. Дарчук ...». Бажано було б конкретизувати, чим власне бачення авторки відрізняється від напрацювань групи вітчизняних лінгвістів, згаданих у роботі.

2. Знову ж таки хотілося б почути про особистий внесок дисертантки стосовно першого положення, винесеного на захист (с. 25). Авторка стверджує, що терміносистема німецької фахової мови архітектури та будівництва є субмовою німецької літературної мови, яка охоплює різнорівневі номінативні одиниці професійного вокабуляру, функціонування яких особливо чітко простежується у профільних видах і жанрах текстів усної чи писемної фахової комунікації. Однак це положення лише повторює спільні характеристики будь-якої галузевої терміносистеми і не висвітлює специфічні риси терміносистеми німецької фахової мови архітектури та будівництва. Бажано було б окреслити і деталізувати суто характеристики НФМАБ.

3. Описуючи вживання синонімічних об'єднань, дисертантка розглядає їх не лише з погляду загальноприйнятих класифікацій, але й з позиції синонімів у контексті і частоти їх вживання. На с. 135 авторка пропонує виокремити 5 частотних класів, що безумовно є доцільним при визначенні динаміки та виявленні факторів, що впливають на частотність вживання у межах одного синонімічного ряду, а також при дослідженні їх кореляції та сполученні з іншими частинами мови. Проте, описуючи синонімію у терміносистемі архітектури і будівництва, дисертантка послуговується поділом на терміни-еквіваленти (с.132), дублети (с.134), повні (с.137) та абсолютні синоніми (с.138), і не зовсім зрозуміло, за яким

принципом відбувається даний поділ. Бажано детальніше роз'яснити своє власне бачення класифікації синонімів.

Гладкоскок Леся Григорівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Висловлені такі зауваження:

1. Бажано уточнити назви окремих тематичних груп термінологіки німецької фахової мови архітектури і будівництва. Так, тематична підгрупа № 2 має назву «функційне забезпечення будівель» і містить приклади на кшталт *der Aufenthaltsraum* «рекреаційне приміщення, зала очікування», *das Parlour* «приймальня», *die Badeanstalt* «басейн, купальня», *das Freilichtschwimmbassin* «відкритий басейн для плавання» тощо. Краще назвати цю групу «функційне призначення будівель».

2. Авторка наводить дуже детальні класифікації іменників і прикметників за термінологічними групами (див. підрозділ 3.4), проте про дієслова сказано лише, що всі представлені у вибірці 850 дієслів вербалізують професійну діяльність архітекторів і будівельників. Бажано було б навести тематичну класифікацію дієслів з огляду на розлогі класифікації іменників і прикметників.

3. Варто особливо відзначити персональний внесок дисертантки у дослідження наукової проблематики, який базується на визнаних наукових теоріях. Авторка представила власну концепцію метамовної моделі, що спирається на теоретичні положення Л. Шнідера, запропонувала концепцію взаємодії основних класифікаційних характеристик термінологічного реєстру в галузі архітектури та будівництва, розпрацювала оригінальну класифікацію синонімічних термінів німецької фахової мови за частотними показниками, доповнила й обґрунтувала класифікаційні структурні зв'язки, виокремлені раніше на прикладі інших галузевих термінологій. Хотілося б почути, якими саме аспектами авторський підхід і авторський доробок відрізняється від запропонованих концепцій мовознавців, згаданих у дослідженні.

На дисертацію та анотацію Євгенії Рубаної до факультету іноземних мов Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича надійшло три звернення. Всі вони позитивні, але містять окремі запитання та зауваження:

Засекін Сергій Васильович – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри прикладної лінгвістики Волинського національного університету імені Лесі Українки: Попри те, що дослідження має наукову новизну та цінність, хотілося б звернути увагу на певні моменти, які потребують уточнення та аргументації. Зокрема маємо запитання: як реалізується концепція метамовної моделі терміна на матеріалі німецької фахової мови архітектури та будівництва?

Дребет Віктор Васильович – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри німецької філології та методики викладання німецької мови Тернопільського національного педагогічного університету імені

Володимира Гнатюка: Попри загальну високу оцінку наукової новизни і актуальності дисертаційного дослідження, звернемо увагу на певні положення, які слід було би пояснити і обґрунтувати. Необхідно уточнити: яким чином визначається зміст процесів *термінологізації*, *ретермінологізації* та *детермінологізації* у термінологічній системі німецької фахової мови архітектури та будівництва?

Іваницька Наталія Богданівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Вінницького торговельно-економічного інституту державного торговельно-економічного університету: Не применшуючи новаторської значущості дисертації, варто все ж вказати на певні аспекти, які потребують деталізації і пояснення, а саме: чим відрізняються особливості проектування та укладання «Німецько-українського словника термінів і терміносполук архітектури та будівництва» на відміну від вже розробленого «Німецько-українського термінологічного словника архітектури і будівництва»?

Результати голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» 0 членів ради.

На підставі результатів голосування спеціалізована вчена рада PhD 7855 присуджує Рубаній Євгенії Степанівні ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Голова спеціалізованої вченої ради PhD 7855

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету
імені Юрія Фельдмана

Василь БЯЛИК